

МИНИСТЕРСТВО
СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Баяндама

Вебинар тақырыбы: «Ашық және жабық топырақтағы заманауи көкөніс шаруашылығы.»

Өткізілген уақыты: 23 маусым 2025 ж

Дәріскер: Алтынсариев Алмат Жаксыбайұлы

Баяндама

Елімізде Мемлекеттік қолдау шараларының, ауыл шаруашылығы өндірушілерінің және жергілікті атқарушы органдардың үйлесімді жұмысының арқасында биыл көктемгі егіс жұмыстары агротехникалық мерзімдерге сәйкес атқарылды.

Бұл тәсіл негізгі дала жұмыстарын уақытынан бұрын орындауға, стратегиялық маңызы жоғары дақылдардың егіс көлемін ұлғайтуға және материалдық-техникалық базаны тиімді жаңғыртуға мүмкіндік берді. Осылайша, ауыл шаруашылығы саласын әрі қарай дамытуға және мол өнім алуға берік негіз қаланды деуге болады.

Егіс алқаптарын неғұрлым тиімді әрі тұрақты дақылдарға қайта бөлуге ерекше көңіл бөлінді. Бұл ауыл шаруашылығын климаттық тәуекелдерге бейімдеуге ғана емес, сондай-ақ ғылыми негізделген ауыспалы егіс нормаларына сүйене отырып, нарықтық үрдістерді ескеруге мүмкіндік берді.

Нәтижесінде, Республика бойынша сұранысқа ие дақылдар алқаптары ұлғайды:

майлы дақылдар – 3,4 млн гектар (өткен жылмен салыстырғанда 0,5 млн гектарға артық);

мал азығы дақылдары – 3,3 млн гектар (плюс 114 мың гектар);

дәндік жүгері – 167,5 мың гектар;

көкөніс-бақша дақылдары – 222,3 мың гектар.

Сондай-ақ әлеуметтік маңызы бар дақылдар бойынша да оң динамика байқалды: картоп алқаптары 83,4 мың гектарды құрады – бұл өткен маусыммен салыстырғанда 11,3 мың гектарға артық.

Сонымен қатар ресурсты көп қажет ететін әрі баға құбылуына сезімтал дақылдардың – бидай, күріш және мақтаның – егіс көлемі қысқарып келеді. Атап айтқанда, бидай алқабы 13 млн. гектарды құрап, былтырғы жылмен салыстырғанда 187 мың гектарға азайды.

Осылайша, егіс көлемін әртараптандыру стратегиясы елдің азық-түлік қауіпсіздігін нығайтып, агроөнеркәсіп кешенінің экспорттық әлеуетін дамытуға серпін беріп отыр.

Тұқым қоры бойынша айтқанда, 2025 жылғы егіс науқанына республика бойынша 2,3 млн тонна тұқым дайындалды. Бұл егіншілердің егіс науқанына уақтылы және ресурс тапшылығынсыз шығуына мүмкіндік берді.

Бүгінде елімізде сапалы тұқым өндіру және өткізу саласында маманданған 246 субъект аттестатталған. Олардың ішінде 28 шаруашылық – түпнұсқа тұқым, 82-сі – элиталық тұқым, ал 136-сі – I, II және III репродукциялы тұқым өндірумен айналысады. Бұған қосымша, 129 ұйымға импорттық тұқымдарды өткізуге рұқсат берілген.

Сапалы тұқым материалдарының қолжетімділігін арттыру мақсатында мемлекет тарапынан тұқым сатып алу шығындарының бір бөлігін өтеу түрінде қолдау шарасы іске асырылуда. Тұқым шаруашылығының санатына

және репродукция деңгейіне қарай, мемлекет тұқым құнының 50%-дан 70%-ға дейінгі бөлігін субсидиялады.

Биыл Жамбыл облысы бойынша 659,9 мың гектарға ауыл шаруашылы дақылдары егілді. Бұл ретте егіс алқабын әртараптандыру аясында өсіруге тиімді, шығыны аз, пайдасы жоғары ауыл шаруашылығы дақылдарына басымдық берілді.

Атап айтқанда себілген дақылдар көлемі облыс бойынша мынандай:

198,9 мың гектарға – жаздық масақты дәнді дақыл; (

40,6 мың гектарға – майлы дақыл; (3,4 млн гектар)

5,6 мың гектарға – қант қызылшасы;

8,9 мың гектарға – картоп; (83,4)

34,9 мың гектарға – көкөніс;

14,0 мың гектарға – бақша дақылдары; (көкөніс-бақша дақылдары 48,9 мың га. - 222,3 мың гектар);

18,8 мың гектарға – дәндік жүгері; (167,5 мың гектар)

1,5 мың гектарға – сүрлемдік жүгері;

25,3 мың гектарға – көпжылдық шөп;

3,7 мың гектарға – біржылдық шөп. (3,3 млн гектар (плюс 114 мың гектар); 30,5 мың га.

Көктемгі егіс жұмыстарына 8 мыңнан астам ауыл шаруашылығы техникасы тартылды. Тұқым, тыңайтқыш және жанар-жағармаймен қамтамасыз ету шаралары уақытылы орындалды.

Ауыл шаруашылығы техникасын жаңарту үшін мемлекеттік қолдаудың кешенді шаралары белсенді түрде жүзеге асырылуда. Негізгі құралдардың қатарында – инвестициялық субсидиялар, несие мен лизинг бойынша сыйақы мөлшерлемесін субсидиялау және ауыл шаруашылығы техникасын жеңілдетілген лизингке беру бағдарламасы бар екенін де айтқан жөн. Бұл тетіктер шаруаларға заманауи техниканы анағұрлым тиімді шарттармен сатып алуға мүмкіндік береді. Инвестициялық субсидиялау бағдарламасы, оның шеңберінде шаруаларға сатып алынған техниканың құнының 15%-дан 30%-ға дейінгі бөлігі өтеледі (оның басымдық деңгейіне қарай).

2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша республикада 139 мың трактор, 31 мың комбайн, 5,6 мың егіс кешені, 71 мың тұқым сепкіш және 141 мың топырақ өңдеу құралдары тіркелген. 2024 жылы техника паркін жаңарту деңгейі 5,5%-ды құрап, 2023 жылғы 4,5%-дан айтарлықтай асып түсті. 2025 жылға жоспарланған көрсеткіш – 6,5%. Жалпы алғанда, техника паркін технологиялық тұрғыдан заманауи деңгейде ұстау үшін жаңарту деңгейін 8–10%-ға жеткізу қажет.

Ауылшаруашылығы министрлігі 2028 жылға қарай ауыл шаруашылығы техникасын жаңарту деңгейін 9%-ға жеткізуді жоспарлап отыр. Осыған орай Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша техника лизингінің жеңілдетілген бағдарламасын қаржыландыру көлемін 450 млрд теңгеге дейін жеткізу көзделуде.

Қабылданған мемлекеттік қолдау шаралары машина-трактор паркін жедел жаңартудың жоғары тиімділігін көрсетіп отыр. Бұл – нақты

көрсеткіштермен дәлелденеді: егер 2017 жылы 8,5 мың бірлік техника ғана сатып алынған болса, 2024 жылдың қорытындысы бойынша бұл көрсеткіш 22,1 мыңға жетіп, 2,5 есеге артқан.

Әсіресе, «Жеңілдетілген лизинг» бағдарламасы шеңберінде айтарлықтай ілгерілеу байқалады: 2025 жылы бөлінген 250 млрд теңге шамамен 6 мың бірлік техника сатып алуға мүмкіндік береді. 24 ақпаннан бастап (өтінімдер қабылдана бастаған күннен) «ҚазАгроФинанс» АҚ-ға 129,2 млрд теңге сомасына 3555 өтінім келіп түскен. Қазіргі уақытта жалпы құны 85,7 млрд теңге болатын 4580 техника бірлігін жеткізуге 2400 келісімшарт жасалды.

Заманауи егіс кешендері биылғы егіс науқанында белсенді түрде қолданылуда – 5,6 мың бірлік техника дәнді дақылдар егісінің 70%-ын қамтып отыр. Бұл John Deere, CLASS, RSM сынды жетекші әлемдік брендтердің техникасы, олар дәл егіншіліктің GPS, автопилот, тұқымдарды дәл себу, тыңайтқыш пен гербицид енгізу жүйелерімен жабдықталған.

Егіс науқанының табысты өтуіндегі маңызды фактор – жанар-жағармай материалдарымен (ЖЖМ) үздіксіз қамтамасыз ету. 2025 жылы егіс жұмыстарына 401 мың тонна дизель отыны бөлінді (2024 жылы – 376,4 мың тонна).

Ауылшаруашылығы Министрлігі тарапынан өңірлерге жанар-жағармай жөнелтуді күнделікті бақылау жүзеге асырылды.

Мемлекет тарапынан қабылданған шаралар машина-трактор паркін жаңарту мен шаруаларды ЖЖМ-мен қамтамасыз етуде нақты нәтижелер беріп, АӨК-тің тұрақты дамуына қажетті жағдай жасады.

Жалпы алғанда, 2025 жылғы егіс науқаны еліміздің агроөнеркәсіп кешені дамуындағы жаңа кезеңнің айқын көрінісіне айналды. Мемлекет басшысының бастамалары мен Үкіметтің жүйелі жұмысының арқасында егіншілер алғаш рет маусым басталмай тұрып жеңілдетілген қаржыландыруға қол жеткізді.

Мемлекеттік қолдау тетіктеріне енгізілген түбегейлі өзгерістер көмегімен тек көмек көрсету ауқымы мен тиімділігі кеңейіп қана қоймай, алдыңғы жылдарға тән басты мәселелер – айналым қаражатының жетіспеушілігі мен далалық жұмыстардың кеш басталуы – шешімін тапты. Бұл өз кезегінде науқанды дер кезінде жүргізуге, ресурстарды тиімді пайдалануға және жоғары сапалы егін егуге мүмкіндік берді.

Нәтижесінде тек нақты ұйымдастыру мен жоғары қарқын ғана емес, сонымен қатар орнықты әрі әртараптандырылған егіншілікке көшу бағытында айтарлықтай ілгерілеу байқалды. Осылайша, сапалы өнім алуға және елдің азық-түлік қауіпсіздігін нығайтуға берік негіз қаланды.

Оңтүстік Қазақстан облыстары республикадағы көкөніс өнімдерінің негізгі өндірушісі болып табылатыны және еліміздің солтүстік аймақтарын балғын және консервіленген көкөністермен қамтамасыз ететіні белгілі.

Алдағы уақытта біздің еліміздің Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруімен бізге нарықтың қатаң жағдайында басқа шетелдік тауар өндірушілерге бәсекелестік құру және сол арқылы көкөніс өнімдерін өткізудің ішкі нарығын

жаулап алу үшін жоғары тауарлық және дәмдік қасиеттері бар көкөністер өндіру қажет. Соңғы уақытта қияр жемісіне жоғары талаптар қойылады. Олар көлемі мен түсімі бойынша тегістелген, берік, тасымалдауға жарамды, жақсы дәмдік қасиеттерімен ерекшеленетін және тартымды болуы тиіс.

Жылыжайларда қияр өсірудің жаңа технологияларын дайындау және қолдану мәселелерінде практикалық тәжірибе ғана емес, шығармашылық, іске жауаптылық та қажет. Қолда бар табиғи және техникалық ресурстарды толық пайдалануды, сорттар мен будандардың өнімділігінің биологиялық әлеуетін ескере отырып, дақылдарды өсіру технологиясын сапалы түрде жетілдіру қажет. Сондықтан жаңа буындағы амин қышқылдық биокұрылымдарды пайдалана отырып көкөніс дақылдарын өсірудің агротехнологиялық тәсілдерінің кешенін әзірлеу аграрлық ғылымдардың өзекті проблемасы болып табылады.

Маусымнан тыс уақытта жаңа піскен көкөністерге халықтың қажеттілігін қанағаттандыруда басым рөл жылыжай көкөністерінде жатыр. Әлемнің көптеген елдерінде бұл сала көкөніс өндірісінде жетекші орынға ие. Қорғалған топырақта көкөніс және бақша дақылдарын өсіру тәжірибесі 500 жылдан астам тарихы бар.

Қазіргі әлемдік жылыжай кешендері - бұл жоғары технологиялық өндіріс, ол өнім өндірісін барынша бақылауға және энергетикалық және басқа да ресурстарға шығындарды азайтуға ұмтылысты қамтиды.

Жылыжайдағы өндірістер қазіргі уақытта ауыл шаруашылығының серпінді және тиімді саласы ретінде дамып келеді, ол халықты дәрумендерге және минералды заттарға бай жаңа көкөністермен қамтамасыз ету үшін үлкен маңызға ие. Әсіресе климаты қатты аймақтарда орналасқан жылыжай шаруашылықтары үшін маңызды.

Жылыжай көкөністерінің әлемдік даму үрдісі қарқынды технологияларға және жабық топырақта өсімдіктерді өсіру тәсілдеріне, жаңа құрылымдарды, жабдықтарды, материалдарды және энергия үнемдейтін технологияларды пайдалануға барлық аймақтардың көшуін көрсетеді, сондықтан қорғалған топырақтағы көкөніс шаруашылығы саласын қарқындату және жаңғырту қазіргі уақытта тез және білікті шешімді талап ететін басты міндет болып табылады.

Жылыжай өнімдерінің негізгі тасымалдаушылары: Қытай, Түркия, Иран, Испания, Өзбекстан сияқты мемлекеттер .

Соңғы жылдары жылыжайларда көкөніс өсірудің жаңа технологияларын енгізу, ескі жылыжайларды қайта құру және жаңғырту арқасында көкөністердің, оның ішінде қиярдың өнімділігі айтарлықтай артты.

Қазақстанның оңтүстігінде жылыжайлар сыртқы ауаның жоғары температурасына есептелген, сондықтан оларда жақсы желдету және қызып кетудің алдын алу үшін шатырдың механикалық ашылып-жабылу мүмкіндігі қарастырылады.

Қорғалған топырақтағы көкөніс шаруашылығы жаңа кәсіпорындарды салу және жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарды жаңғырту, жаңа экологиялық

таза технологияларды енгізу, сондай-ақ қажетті инфрақұрылым құру үшін салымдарды өткір қажет етеді. Әлемдік нарықта өндірілетін биопрепараттар спектрі белсенді түрде кеңеюде, бұл әлемнің дамыған елдерінде қорғалған топырақты дамыту бағдарламасын іске асырумен байланысты.